

Středověký Vyšehrad

VLADIMÍR PÍŠA

Vyšehrad — místo v Praze jedno z nejvýznamnějších, ale také dosud nejméně poznané. Skalní výběžek, vystupující z Vltavy, je opředen národními pověstmi a bájemi tak, jak jej zahalil do tajemného šerosvitu Julius Mařák na obraze v královské lóži Národního divadla. Skutečný stav znalostí sídlištního a stavebního vývoje Vyšehradu — národní kulturní památky, jak se nám jeví na počátku roku 1968, prosvítá jen šerosvitem dohadů a pracovních hypotéz, i když dnes s velkou nadějí na vyjasnění.

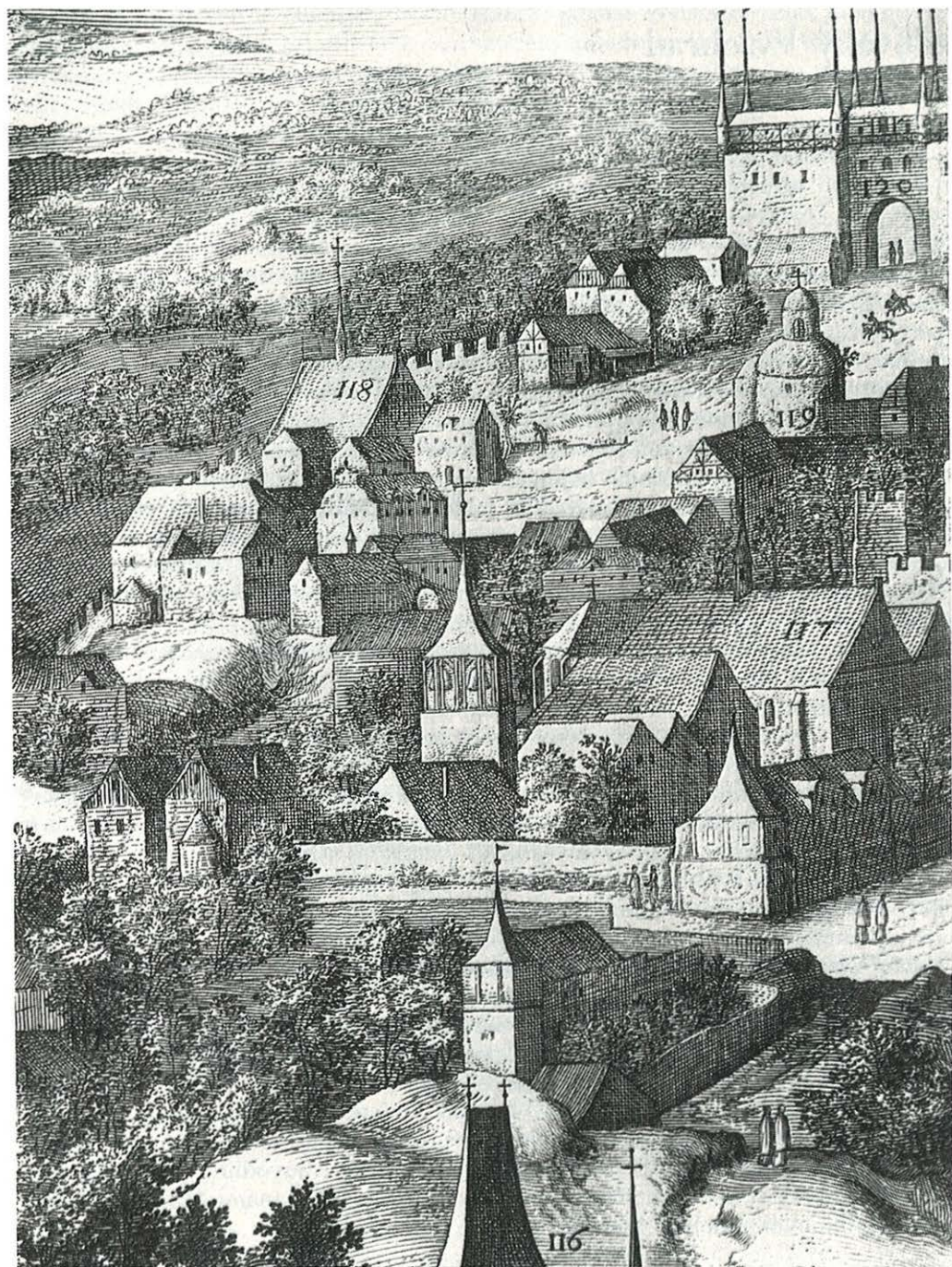
Proto i současný stav národní kulturní památky Vyšehrad neodpovídá skutečnému významu místa v našich národních dějinách a ve vědomí obyvatel této země.

Je to místo smutné. Zobrazuje se v něm jakási dlouholetá bezradnost, nezaviněná jen neúplnou znalostí jeho obsahu a podstaty. Chyběla zde i jasná koncepce využití památky, a tím i plán na její cílevědomou regeneraci. Vyšehrad má naneštěstí ten zlý osud, že není používán jako Pražský hrad, že zde neproudí současný život, využívající památku v souladu s její podstatou a ideovým obsahem.¹

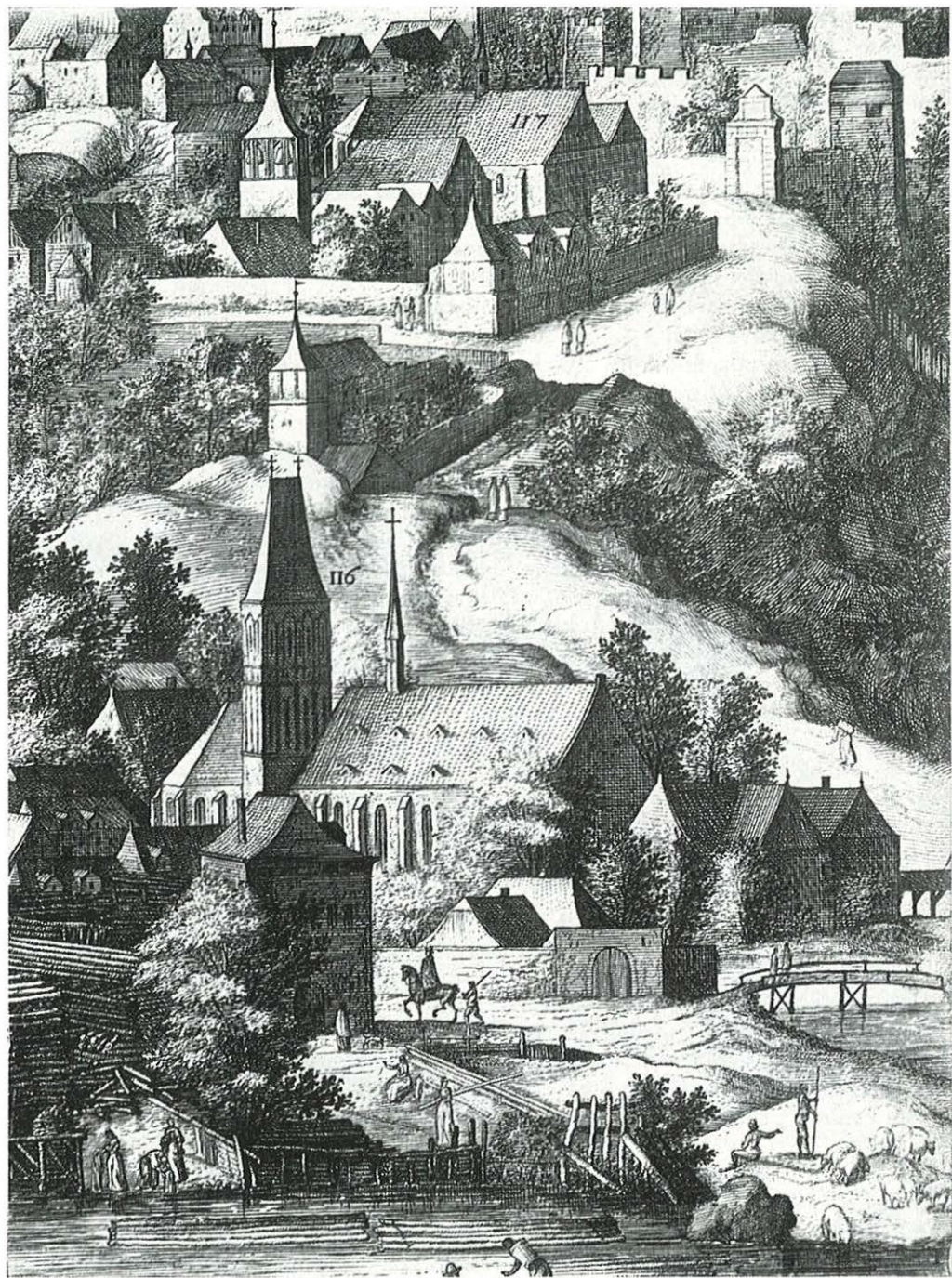
Konec slávy Vyšehradu se osudově kryje s koncem prvořadého významu českého státu v evropských dějinách. Od té doby živořil Vyšehrad tak, jak živořil český stát, až se stal pevností armády habsburské dynastie.

Hospodářsky a národnostně vzkříšený národ nedovedl však po polovině minulého století obnovit slávu Vyšehradu, symbolu své staré moci a významu svého státu. Téměř zároveň s romanticky laděným umístěním pohřebiště svých slavných osobností nerozpakuje se magistrát hlavního města království přiblížit nevýtvarné činžáky a tvrdou regulaci až přímo k slavnému hradišti i sídlišti a středověkému hradu. Regulační tužka nenechala v klidu ani jeho plochu. Nebýt pokrokových architektů, sdružených v Klubu za starou Prahu, byly by naše starosti s Vyšehradem soustředěny dnes na odstranění bloků činžovních domů přímo z vlastního hradiště. Tito architekti mají i svou zásluhu na tehdy relativně dobrém zastavění jižního vyšehradského podhradí, kde v r. 1911 vzniklo známé sanatorium².

Před druhou světovou válkou, tedy v době činnosti Státního památkového úřadu, se zapomnělo jaksi na snahy z dob výstavby podolského sanatoria a povolila se stavba moderních činžáků, nezapadajících do prostředí vyšehradského podhradí na nivě pod podolským kostelem sv. Michala. Kostely, zasvěcené průvodci duší, stály původně vždy povýšeny nad sídlištěm, většinou jako hřbitovní svatyně. Nevím, proč kostel a k němu patřící drobná architektura nemohla zůstat stát v původním prostředí; proč v okolí zahradní restaurace se nemohl založit svěží sad, kterých máme tak málo, jemuž by nadále dominoval podolský kostelík?

Vyšehrad na prospektu J. Sadelera z r. 1606: Kolegiální chrám sv. Petra (117), kostel sv. Jana Štítí (118), kostel sv. Martina (119), hlavní brána gotického opevnění z doby Karla IV. (120) (reprod. J. Sirový, V. Piša)

Vyšehrad na prospektu J. Sadelera z r. 1606: Špitální kostel sv. Alžběty (116), vpravo od kostela stoupá původní cesta ke kostelu sv. Klimenta a sv. Petra (117), v pravém rohu ústí Botiče do Vltavy (reprod J. Šírový, V. Piša)

Chyba z první republiky měla za následek snahu o dostavbu nájemních domů v okolí kostela sv. Michala v padesátých letech⁴. Tehdy se obnovila i snaha o postavení dalšího vyšehradského tunelu, resp. obvedení nábrežní terasy kolem bájně vyšehradské skály. Nechyběly ani snahy o prosazení novostaveb pro různá sportovní zařízení, která vyrostla na samém Vyšehradě v době první republiky. Několikrát se vyskytly i návrhy na rozšíření Jedličkova ústavu⁵. Proto v této době zahájila památková péče Ústředního národního výboru hlavního města Prahy prudkou ofenzívu na záchranu Vyšehradu a širšího okolí od jeho konečného poničení a znehodnocení. Zápas se musel tehdy, žel, omezit jen na obranu. Koncepce byla jen ideová:

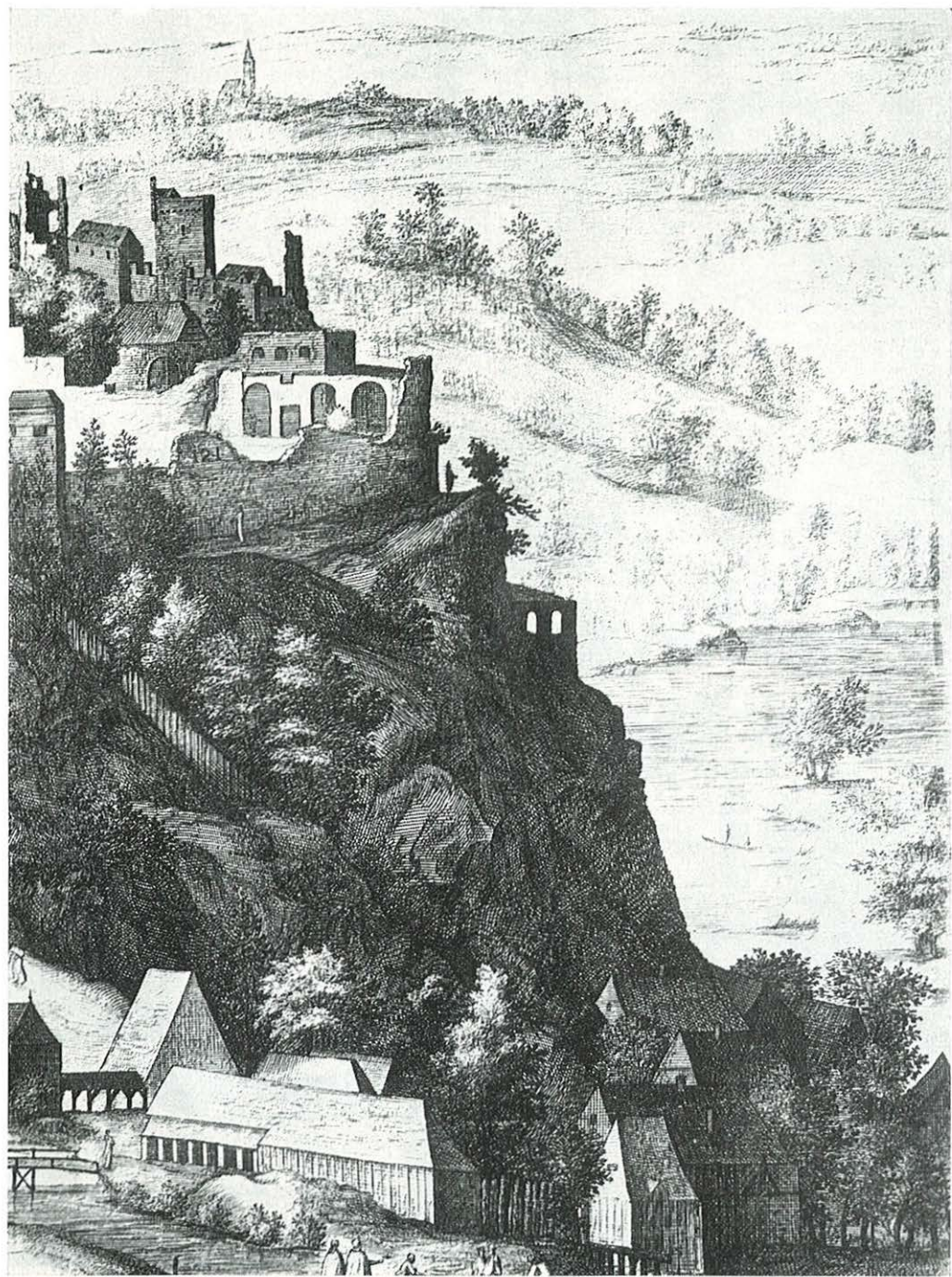
1. Zabránit realizaci navrhovaných projektů.
2. Snažit se co nejdříve poznat dějiny místa všemi metodami, které moderní věda nabízí památkové péči.
3. Po zevrubném poznání dějin Vyšehradu a získání všech dnešními metodami dosažitelných dokladů přesvědčit rozhodující orgány o kulturně politické nutnosti regenerace Vyšehradu.

Podkladem pro studii na tuto regeneraci mělo být právě zevrubné poznání místa. Nejdříve by bylo nutno začít s archeologickým výzkumem. Je jasné, že program by musel vycházet ze zhodnocení výsledků právě z dvacátých let. Po jejich ověření je pak jediné možno pokračovat v zevrubném výzkumu na celé ploše památky. Před sestavením výzkumného plánu bylo zapotřebí podrobit rozboru staré plány a veduty Vyšehradu. Na nich totiž lze ještě zjistit situaci některých středověkých objektů, které přežily zkázu na počátku 15. století a barokní fortifikační práce. Úsilí pražské památkové péče vyznělo tehdy naprázdno⁶. Omezili jsme se tedy jen na to, co jsme mohli sami zařadit a udělat.

Nejprve jsme dosáhli, aby nová výstavba pod kostelem sv. Michala nebyla realizována podle starého zastavovacího plánu, patřičně zhoršeného tehdejšími názorem na zástavbu volného místa „bytovkami“. Když jsme nemohli z ekonomických důvodů trvat na zboření novostaveb postavených před válkou, dosáhli jsme přepracování projektu zástavby tak, aby byl respektován alespoň pohledově kostel sv. Michala a nebyl zde postaven uzavřený blok. Pak jsme dosáhli zamítnutí návrhu, aby starý vyšehradský tunel byl zdvojen směrem k sanatoriu nebo nábreží obvedeno kolem skály. V tomto případě se opět zřetelně dokázalo, jak žádná dopravní stavba nemůže být nikdy definitivním řešením. Nelze připustit, aby dopravní stavby porušily, byť na svou dobu minimálně, památku. Při budoucím řešení stále vzrůstající dopravy stojí totiž památkáři v takových případech před situacemi, kdy již jde o holou existenci památky. V padesátých letech jsme uviděli, jak boj proti stavbě vyšehradského tunelu byl ve své době opodstatněný, ale nebyl veden správným směrem. Mělo se tehdy poukázat na nemožnost budoucího rozšíření průrazu vyšehradskou skálou při řece a trvat na tom, aby spojení Prahy s jižními obcemi se stalo delším a tedy nákladnějším tunelem, ale směrem, kde budoucí rozšiřování průtahu by nedělalo potíže ani dopravní, ani stavební. Toto místo se samo nabízelo, a doposud i nabízí v místech historického průtahu pro pěší z Nuslí do Podolí. Tehdy ovšem situace byla mnohem příznivější než dnes, protože nestála ještě podolská „továrna na pitnou vodu z Vltavy“ a nestály bloky nájemních domů při staré podolské ulici. Mám však stále dojem, že druhý vyšehradský tunel může

Vyšehrad na prospektu J. Sadelera z r. 1606; vpravo pod obzorem gotický kostel sv. Pankráce, v čele prospektu znak města Hory Vyšehradu (122) (reprod. J. Sirový, V. Piša)

Vyšehrad na prospektu J. Sadclera z r. 1606: Zříceniny středověké akropole — vpravo vltavské břehy s dvorcem v Podolí a vinicemi, pevnostní zeď nad západním svahem hory (121), tzv. Líbušina lázeň v siluetě na svahu skály ve stavu dodnes zachovaném; vpravo dole sídliště jižně od ústí Botiče pod skalou (reprod. J. Širový, V. Piša)

*Vyšehrad na prospektu
J. Sadclera z r. 1606:
vpravo zbytek paláce,
který je dodnes zachován
v barokně upravené
budově čp. 973/VI;
gotická hradba z dob
Karla IV., s cimbuřím
prochází od pravděpodobně
raně středověké věže až po
gotickou pevnostní věž
vlevo (reprod.
J. Sirový, V. Píša)*

vést jediné někde od Neklanovy ulice a vyústit pod Slepíčárnou u tzv. Slavie proti staré podolské ulici.

Snahy sportovních jednot o fixaci svých kluboven a sportovišť na místě provizorií pod hradbami jsme rázně odmítli. Vyšli jsme naproti tomu vstříce tělocvičné jednotě Slavoj Vyšehrad, která si rekonstruovala zchátralou budovu na staré akropoli pro své účely, i když bez našeho předchozího povolení. Dosáhli jsme zastavení stavby, provedli narychlo výzkum památky, zhodnotili jeho dílčí výsledky v novém uspořádání budovy a povolení vydali až po záruce, že všechny nálezy budou uplatněny v upraveném objektu⁷.

Tak jsme v r. 1958 poznali, že budova čp. 973/VI při jihozápadním bastionu nad Vltavou a sanatoriem má obvodové zdivo středověké, a to na severní, jižní a západní straně. Na východě je původní zeď zachována jen pod terénem a horní část pochází až z barokní přestavby, kdy budova byla opatřena barokní valenou klenbou s lunetami nad okny a novými štíty, nesoucími sedlovou střechu. Středověké lomové opukové zdivo je 160 cm silné, barokní pak jen 75 cm. Na jižní stěně byla zjištěna a odkryta jednoduchá okénka se zkosenými hranami na vnější straně ostění. Budova je 3285 cm dlouhá a 985 cm široká na vnějším obvodě. Umístění stavby na jižním okraji akropole spolu s dalšími okolnostmi dává tušit, že jde o zbytek původního paláce knížecího Vyšehradu, ve stavu obnoveném při přestavbě Vyšehradu za Karla IV., jak můžeme odvodit z tvaru okének a okolního zdiva. Důležitost nálezu je taková, že budovou se

musíme zabývat ještě jednou při plánované celkové regeneraci Vyšehradu jako národní kulturní památky. Zdivo paláce bude nutno řádně stavebně archeologicky prozkoumat, protože záchranné sondy v r. 1958 prokázaly, že jde o středověkou stavbu, založenou až na zvětralou břidlu skalního podkladu pod štěrkopísky náhorní vltavské terasy⁸. Výsledky záchranného výzkumu, provedeného rychle v rozpracované stavbě, jsou takové, že palácem se budu zabývat ještě ve zvláštní studii, která poslouží jako východisko k zevrubnému výzkumu v budoucnu. Pro informaci uvedu jen výsledky sond, provedených severně od paláce.

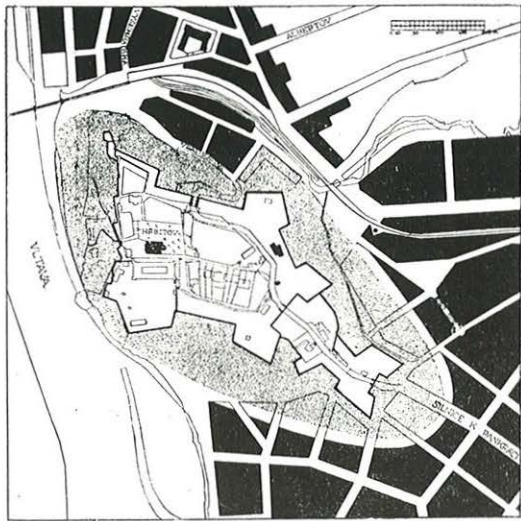
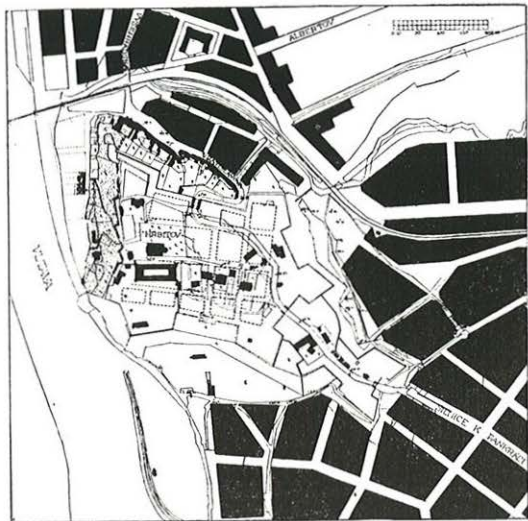
Tak vrt V2 v blízkosti studny u vchodu do sadu při jihozápadním průčelí chrámu sv. Petra a Pavla ukázal, že do 10 cm je ornice, do 80 cm navážka, do 310 cm suchý štěrk a písky, do 340 cm zvětralá břidla a pak již pevná tzv. letenská břidla. Vrt V3 provedený na letním evičišti vykázal do 10 cm opět ornici, pak do 100 cm navážku, do 140 cm písek s valouny, do 170 cm uhlý štěrk a do 200 cm zvětralou břidlu. Od této kóty byla ve vrtu pak pevná letenská břidla⁹. Sondy názorně ukazují složení vyšehradské základové půdy. Uložení základů poznané středověké stavby na jihozápadním okraji akropole pak umožňuje vyslovit pracovní domněnku, že v tomto složení dnešního terénu můžeme nalézt ještě další stavby známé z pramenů, ale dosud nepoznané lokace a podoby.

To se potvrdilo při sledování výkopů při vchodu do sadu. Mezi ostěními brány byla zjištěna v hloubce 30 až 140 cm pod prahem portálu opuková, lomová nelícovaná zeď ve směru východ — západ. Další zdi velmi nejasného vedení a založení byly zachyceny jihozápadně odtud; jeden blok měl tmavší maltu, k němu přiléhal blok zdiva spojovaný světlou maltou. Blok s tmavší maltou může patřit severozápadnímu nároží zbrojnice. V navážce při severní lici zdi pod branou byly nalezeny středověké střepy¹⁰.

Prosycení vyšehradské půdy doklady stavebního vývoje hradistě, sídlistě a posléze i středověkého hradu je tedy nezvratné, i přes převratné přesuny za fortifikačních úprav terénu. Prokázaly to částečně i výzkumy, provedené na akropoli ve dvacátých letech našeho století. Nebyly dosud publikovány, patřičně interpretovány a materiál je deponován ve středověkém stavení s barokní klenbou na západním výběžku skály nad tzv. Libušinou lázní. Patří Muzeu hl. města Prahy. Objekt se stal na začátku padesátých let předmětem zájmu skupiny mladistvých výtržníků, tzv. Vyšehradských jezdců, kteří zde prováděli své orgie a materiál rozházeli z beden po podlaže. Tehdy materiál nebyl ještě zpracován a popsán, či zkonfrontován s výzkumnými deníky. Památková péče hl. města Prahy dala pak sama zajistit tuto budovu pevnými dveřmi a snažila se zabezpečit i střechu, další cestu výtržníků do objektu, kde začali i prorážet klenbu¹¹.

Byli jsme si vědomi důležitosti zevrubného poznání Vyšehradu jako podkladu k další práci na regeneraci památky a hlavně jako silného argumentu k přesvědčení tehdejších vedoucích politických a tím i hospodářských míst, aby uvolnili příslušné finanční prostředky, projekční a stavební kapacitu k realizaci naší myšlenky regenerovat Vyšehrad jako důstojný protějšek ke královskému pražskému Hradu.

Proto již v r. 1951 jsme požádali akademika Jaroslava Böhma, ředitele Státního archeologického ústavu, aby nejen jako ředitel našeho vrcholného archeologického pracoviště, ale také jako spoluúčastník vedoucí výzkumné skupiny z dvacátých let,

Návrh na regulaci Vyšehradu a protinávrh Klubu za starou Prahu z r. 1910

dal příkaz k zpracování nálezů a zařadil do plánu ústavu pokračování výzkumu postupně na celé ploše Vyšehradu a v okolí. Naši žádost jsme opakovali několikrát¹². Posléze byl zpracováním materiálu pověřen dr. Jiří Müller, tehdejší asistent vedoucí skupiny z konce dvacátých let. Výzkum na Vyšehradě byl, žel, zahájen teprve v r. 1968, poté když Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody provedlo samo heuristiku dosavadního kresebného dokumentačního materiálu a konfrontovalo s dnes již zesnulým dr. Müllerem jeho soupisovou práci. Odbor stavební archeologie Střediska chtěl sám výzkumné práce zahájit, ale v r. 1966 akademik Jan Filip, ředitel Archeologického ústavu ČSAV, rozhodl, že ČSAV si přece zařadí výzkum celého Vyšehradu do svého dlouholetého plánu, a pověřil vedením prací dr. Bořivoje Nechvátala¹³.

Podívejme se teď na možnosti, které má budoucí výzkum Vyšehradu se zřetelem na známé skutečnosti, zjistitelné rozbořením starých plánů a vedut. V první řadě je nutno vyjít z archeologicky určených dokladů a stojících památek. Je to řada staveb na akropoli, ne zcela přesně interpretovaných a hlavně datovaných. Části opevnění akropole s mostem přes příkop, který spojoval akropoli s církevním okrskem. Zbytky kostela sv. Vavřínce při akropoli a předhradní rotunda. Tato předhradní rotunda s připisovaným zasvěcením sv. Martinu má podobnou lokalizaci na hradišti jako rotunda na staré Plzni (Plzenec). Myslím, že bude nutno přezkoušet i archeologicky dosavadní datování rotundy vyšehradské. Velikost a kládka kvádrů spodní části stavby by podle dosavadních znalostí napovídaly době výstavby nejpozději za knížete Boleslava II., tedy v poslední čtvrti 10. století. Toto zdívo je ovšem v horních částech značně narušeno nesourodými kvádry, takže je nutno uvažovat i o možnosti přestavby svatyně někdy

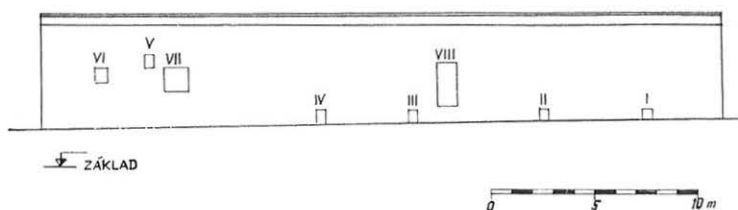
v druhé polovině 11. či na počátku 12. století, čemuž by opět napovídala architektura lucerny. Nesmírně důležitým úkolem bude zjištění rozsahu starého zdiva baziliky sv. Petra, jejíž půdorys známe i z přesně měřeného katastrálního plánu z r. 1842. Půdorys dává tušit pětilodní chrám nevšední skladby, který byl jistě maximálně zachován v barokním zdivu kostela, nemilosrdně bez výzkumu přestavěného na konci minulého století¹⁴. Jak dalece v tomto půdoryse se zachovalo zdivo Vratislavova kolegiálního chrámu z 11. století, to by ukázal právě budoucí výzkum. Zbytky jakéhosi atria či svatyně viditelné na soudobé fotografii potřebují též přesnou dokumentaci a interpretaci po odkrytí základového zdiva¹⁵. Interpretace zasluhuje i stavba zaměřená v katastrálním plánu z r. 1842 s čp. 15/VI, situovaná při severozápadním okraji zdi vedoucí kolem kostela sv. Petra a Pavla. Až nápadně souhlasí se stavbou, zřetelnou na Sadeleřově prospektu. V tato místa klademe totiž společně s Dobroslavem Líbalem, na našem rekonstrukčním plánu Prahy doby románské, kostel sv. Klimenta, dosud nezjištěného stáří a umístění¹⁶. Na hřbitově při výkopových pracích hrobařských měly být nalezeny nějaké kvádríkové zdi podle sdělení Rudolfa Hlubinky¹⁷. Je jisté, že někde severně od kostela sv. Petra a Pavla stály budovy kapituly. Při zakládání hřbitova se promarnila opět jedna příležitost, ale vše není ještě ztraceno. Projdeme-li pozorně hřbitovem a všímáme si terénu, postřehneme ještě severně od Slavína nápadný zlom povrchu půdy. V místech hřbitovních cest by se daly jistě zachytit neporušené terény a zjistit doklady minulého života. Cesta východně od dnešního hřbitova má prastarý směr, navazující na severu na zbytek původní cesty z vyšehradské podhradní tržní ulice do hradiště¹⁸. Vyústění cesty je dodnes patrné v bloku nových domů při čp. 20/VI.

Na jihu na hradišti ústí cesta přímo k opevnění akropole, zachycenému při výzkumu ve dvacátých letech¹⁹. Východně od této cesty stojí pod akropolí zbytky kostela sv. Vavřínce. Šlo tedy zřejmě o spojnici hradiště, později i hradu s podhradím a jeho tržní ulicí²⁰.

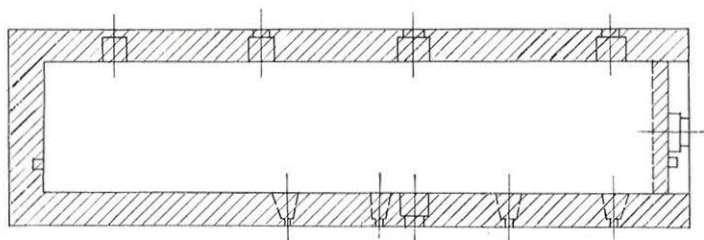
Další vyšehradské svatyně, zmiňované v různých pramenech, nelze dosud spolehlivě umístit. Při společné práci s D. Líbalem jsme se pokusili podle interpretace pozdějších pramenů např. určit lokalizaci kostela (rotundy) sv. Markéty v předhradí. Při první redakci plánu románské Prahy jsme kostel umístili někde v místa severovýchodního bastionu. Při úpravě plánu pro výstavbu Střediska ve Staroměstské radnici jsme zakreslili rotundu poněkud jihozápadněji do nynějšího sadu východně od pohřebiště u Slavína. Ve svém analytickém plánu k r. 1118 jsem pak sám lokalizoval kostel pod zmíněný bastion na terasu pod Botičem severně od karlovské hradby²¹. Všechna tato místa by po interpretaci pozdějších pramenů mohla přicházet v úvahu. Budoucí výzkum volných ploch, zvláště pak východně od hřbitova, kde je umístění nejpravděpodobnější, přinese jistě světlo v této otázce. Mnohem užší výběr míst má kostel sv. Hypolita. Společně s Dobroslavem Líbalem jsme umísťovali kostel v místa, kde mohlo být osídlení nad zákrutem cesty do hradiště²². V souvislosti s umístěním vyšehradských kostelů sv. Klimenta a Hypolita bylo by na místě se zmínit o zajímavé skutečnosti, která by mohla mít souvislost s lokalizací starých svatyní. V katastrálním plánu z r. 1842 jsou totiž vyznačeny na několika místech stanoviště křížů. Je to před západním průčelím kostela sv. Petra a Pavla, před domem čp. 18/IV ve Vratislavově ulici a severně od rotundy sv. Martina. Víme, že tradice připisuje místo před západním průčelím sv.

Schematický půdorys dnešního stavu objektu čp. 973/VI, středověké zdivo hradního paláce vyčárkováno. Schematický pohled na jižní průčelí s umístěním gotických oken a otvorů, vlevo naznačena základová spára budovy (do zaměření K. Hilberta navrhl V. Piša a zakreslil P. Kredba)

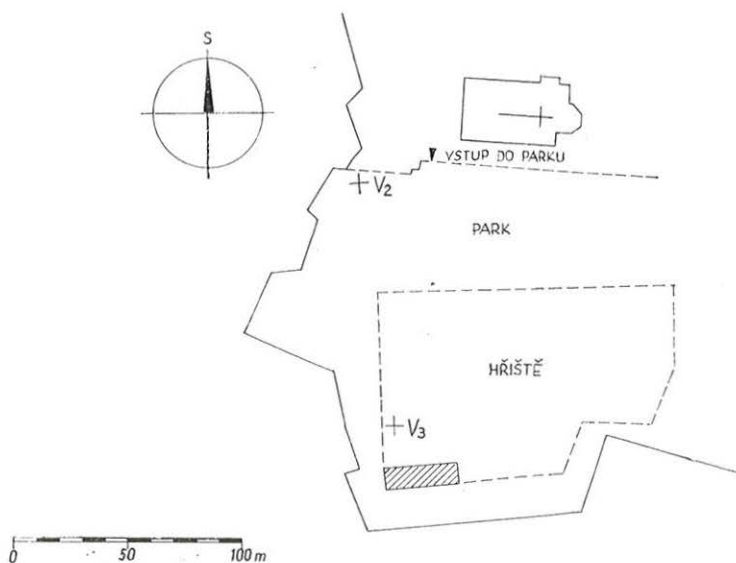
JIŽNÍ PRŮČELÍ

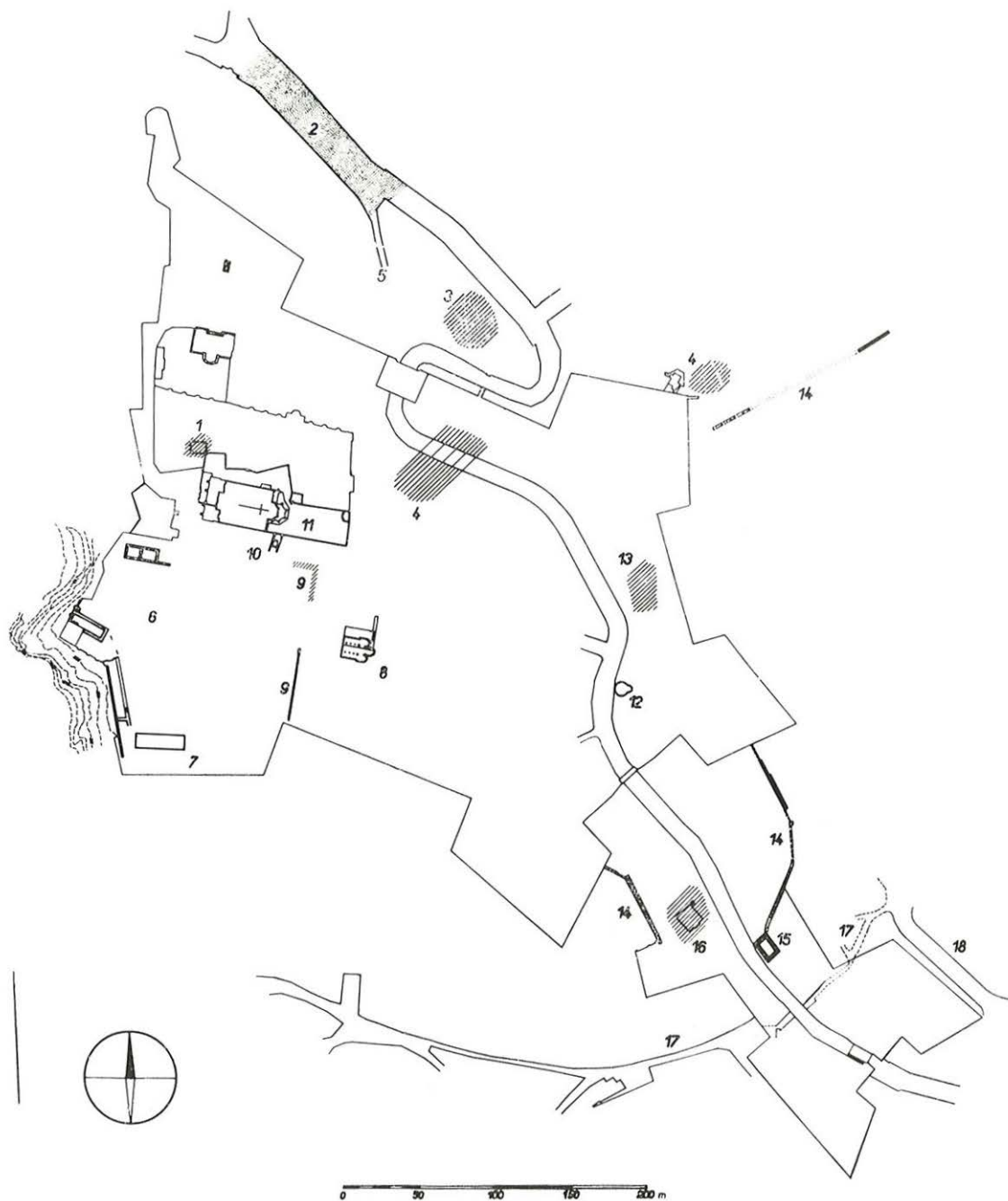

PŮDORYS

Situace sond do základové půdy akropole Vyšehradu (podle zaměření K. Hilberta kreslil P. Kredba)

Petra a Pavla prastarému kostelu sv. Klimenta, resp. zde stálo do r. 1888 stavení neznámého původu, s řadou poměrně úzkých a vysokých půlkruhových nik, při jehož jižní stěně stál kříž, značený na plánu²³. Máme tedy jedno umístění kříže spojeno tradicí, resp. i stavením, zřejmě církevního určení. Druhý kříž stojí v místech, kde byl kostel sv. Jana Stětí. Není tedy nepodloženou pracovní domněnkou tvrzení, že kříž ve Vratlavově ulici by mohl event. fixovat starou lidovou tradici lokalizace kostela v podhradí, stojícího nad hlavní tržní ulicí²⁴.

Kaple sv. Jana měla stát někde v paláci a měla být rotundou. Kaple Maří Magdalény stála asi v kolegiálním chrámu sv. Petra nebo v jeho sousedství. Kaple Božího Těla měla sloužit bohoslužbě přímo v ambitě kapitulního domu, tj. v místech dnešního hřbitova. O kapli sv. Kříže literatura neví, kde stála, zato ji však umísťuje pověstná litografie Antonína Pokorného z r. 1870 pod č. 5 někam jihovýchodně od kapitulního kostela sv. Petra a Pavla.

Kaple sv. Petra měla být u vyšehradské školy v okrsku paláce na akropoli. Litografie Antonína Pokorného, provedené podle nástěnné malby ze severní lodi kostela sv. Petra a Pavla, zobrazuje ještě kostel někde severně od královského paláce a jihozápadně od kostela sv. Petra a Pavla. Je zasvěcen sv. Mauritii²⁵.

Vidíme tedy, jak historické disciplíny budou mít ještě hodně práce, aby vyšehradská topografie dostala jakousi zřetelnou tvář. Zevrubnému rozboru je nutno tedy podrobit nejen zmíněný katastrální plán z r. 1842 s pomocí Jüttnerova plánu, ale všechny veduty a zobrazení Vyšehradu, které máme po ruce. Nelze bez povšimnutí zavrhnout ani pověstné rekonstrukční podoby Vyšehradu před r. 1420, ať jde o zmíněnou nástěnnou

←

Situace zachovaných středověkých památek na Vyšehradě, pravděpodobné umístění dosud neprozkoumaných lokalit a vedení starých cest.

1. Pravděpodobné umístění první křesťanské svatyně, zasvěcené při misijní cestě s ostatky sv. Klimenta
2. Pravděpodobná tržní ulice ve vyšehradském podhradí, široká jeden český provazec (asi 30 m)
3. Pravděpodobné umístění kostela sv. Hypolita v podhradí při cestě z hradu nad osídlením při tržní ulici
4. Pravděpodobné (alternativní) umístění kostela sv. Markéty
5. Dodnes zachované vyústění cesty z hradu do podhradí a tržní ulice
6. Areál akropole se zachovanými nebo vykopanými zbytky středověké výstavby
7. Situace vyšehradského středověkého paláce, dodnes zachovaného v jádru objektu čp. 973/VI
8. Kostel sv. Vavřince při východním opevnění akropole; zdivo severní lode zachováno v domě čp. 14/VI. Hlavní a jižní lodi zjištěny výkopem
9. Průběh opevnění akropole
10. Předrománský most přes příkop mezi akropolí a církevním okrskem; směrově navazoval na cestu do podhradí k tržní ulici
11. Církevní okrsek vyšehradské kapituly; silnou čarou zakreslen starý stav výstavby kostela sv. Petra a Pavla z katastrálního plánu města z r. 1842. Slabšími čarami zachycen dnešní stav.
12. Kostel sv. Martina v předhradí, dodnes zachovaná rotunda
13. Pravděpodobné umístění kostela sv. Jana Stětí
14. Gotické opevnění Nového Města pražského a Vyšehradu z doby Karla IV.; silnou čarou vyznačena dodnes zachovaná zeď
15. Východní část hlavní pevnostní gotické brány z doby Karla IV., částečně dodnes zachovaná
16. Umístění sklepení ve dvoře Jedličkova ústavu (čp. 13/VI)
17. Průběh spojovací cesty z Podolí od brodu k hlavní bráně vyšehradského předhradí a k jižní dálkové cestě do Prahy (tzv. jílová cesta)
18. Průběh jižní dálkové cesty z jihu do Prahy (tzv. jílová cesta) kolem Vyšehradu podle návrhu V. Piši (kreslil P. Kredba)

malbu z kostela sv. Petra a Pavla, nebo tzv. Rybovu desku z konce 18. století, zveřejněnou rytinou v Schallerově topografii Prahy — IV.²⁶ Porovnáme-li tyto „čiré fantazie“ — takový název jim uštědřily hyperkritické historiografie začátku našeho století — například se Sadelerovou vedutou a dalšími pražskými pohledy, kde lze na Vyšehradě rozeznat jednotlivé stavby, zjistíme, že dislokace některých zřícenin až nápadně souhlasí se zmíněnými „fantastickými“ rekonstrukcemi Vyšehradu před r. 1420²⁷.

Dosti pozornosti vzbudil v zmíněných „fantastických“ rekonstrukcích Vyšehradu závěr kostela sv. Petra a Pavla. Je to polygonová věž nad presbyteriem, nebo snad nad křížením(?). Tuto otázku nelze řešit před dokončením archeologického výzkumu pod nynějším novogotickým kostelem. Nutno však upozornit na zobrazení Vyšehradu z doby, kdy za Leopolda I. byl Vyšehrad opevňován podle rozhodnutí císaře Ferdinanda III. Tehdy vypracoval vedoucí opevňovacích prací, plukovník Josef Priami, svobodný pán z Rovereta, ideální plán pevnosti na Vyšehradě²⁸. Ač tam nejsou vyznačeny dodnes zachované zbytky středověkého Vyšehradu, jako rotunda sv. Martina, přece nelze přehlédnout zpodobnění kostela sv. Petra²⁹. Jeho závěr je totiž zobrazen obdobně jako na oněch „fantastických“ rekonstrukcích Vyšehradu před r. 1420, tj. s polygonovým závěrem, přesahujícím svým průměrem loď kostela. Vtírá se domněnka, zda nejde vždy jen o pouhou kreslířskou nedokonalost v zobrazení širokého polygonového závěru gotického kostela(?). Z Priamiho ideálního plánu byla realizována mimo bastiony a hradby jediné zbrojnice, vyhořelá v r. 1927. Bez zajímavosti nejsou ani stavby v okolí kostela sv. Petra, kde věž pod číslem 19 by mohla být zbytkem staré brány na cestě od Nového Města; královské obydlí pod číslem 7 pak je v místech zdvojeného stavení ze Sadelerova prospektu, kde západní část má v přízemí jakousi apsidu na severní straně. Priamův projekt je zajímavý i tím, že navrhuje vystavění mostu na místě prastaré spojnice vyšehradské oblasti s Radlicemi a opevnění předmostí na levém břehu na dnešní Císařské louce, kde pro obranu chce vyhloubit i rameno řeky na šterkopiskovém pobřežním luhu podobně tak, jak bylo vybudováno v r. 1899 pro vorový přístav.

Mimo materiál grafický bude nutno podrobit zevrubnému bádání všechny prameny a jejich zpracování, zvláště pro Tomkovu topografii a příslušné odstavce jeho dějepisu³⁰. Nesmíme zapomenout na kroniky a sebemenší zprávy místních obyvatel, které mohou přispět k poznání památek, dosud unikajících našemu poznání. Tak byla např. ověřena zpráva Ruthovy kroniky o existenci sklepa ve dvoře Jedličkova ústavu³¹. Další část věty Ruthovy kroniky jsem si ověřil sám — v jihozápadní části ústavu je díl staré hradební zdi, podle tloušťky gotické, z doby Karla IV. Je zachována v systému barokního opevnění právě tak, jako její severní protějšek, kde navazuje na zbytek hlavní brány, zvané Táborská.

Ze Sadelerova prospektu Prahy proto nás nejvíce zaujmou, mimo rozsáhlé zříceniny na akropoli starého hradíště, dvě mohutné věže mezi Táborskou branou a královským palácem na akropoli. Jejich umístění nám dává naději, že mohou ještě někde být zasuty v násypu horních hradeb. Pohled na mědirytinu Folperta van Ouden-Allena z r. 1680, kdy byla Priamiho pevnost v podstatě dostavěna, ukazuje v místech dnešní zahrady východně od kostela sv. Vavřince (čp. 14/IV) a pod dnešním přilehlým násypem u hradeb ještě zbytky starých staveb. Stejně tak spatřujeme zříceniny v dnešních sadech

východně od Slavína. Na této veduté ovšem postrádáme dosud stojící zbytek paláce při jihozápadním bastionu. Je tedy naděje, že ze starého Vyšehradu, i po zbudování Přemyslovy pevnosti, zbylo ještě dost památek alespoň v základových zdech, zasutých pod násypy a úpravami terénu, hlavně při hradbách a bastionech.

Na Sadelerově prospektu vyznačené věže nepocházejí zřejmě z téže doby. Na zvětšené detailní reprodukcii je patrné, že věž nejbližší Tábořské bráně je současná s hradbou Karla IV., protože je s ní organicky spojena. Věž s podsebitím byla začleněna do zdi Karla IV. jedině svým vnitřním nárožím, asi z jedné třetiny, tedy zcela amorfně ke gotickému opevnění s cimbuřím. Poloha zříceniny v pravém rohu naší reprodukce se třemi okny a půlkruhovým záklenkem svádí k domněnce, že by mohlo jít o zbytek paláce, který jsme podrobili průzkumu v r. 1958. Nasvědčovala by tomu i pobořená východní část stavby, zřetelná v levé části zobrazení na Sadelerově prospektu. Pro budoucí výzkum ploch východně od Slavína a severně od kostela sv. Petra a Pavla nebude bez významu podrobná analýza Sadelerova prospektu i proto, že zachycuje výstavbu na Vyšehradě podnikanou od poloviny 15. století, kdy se zde usídlovali měšťané, kteří měli i svou radnici.

K interpretaci všech dostupných pramenů nutných k analýze možností budoucího výzkumu na Vyšehradě je bezpodmínečně nutno pořídit přesné zaměření dnešního stavu národní kulturní památky Vyšehrad a jejího okolí. Proto naše Středisko zadalo již v r. 1966 Ústavu geodézie a kartografie v Praze tuto práci. Mimo plošné zaměření jsme požadovali řadu náročných řezů profilem hradistiště a jeho okolí. Procházely vždy existující památkou nebo místy důležitými pro budoucí výzkum tak, abychom mohli s přesností absolutních kót nadmořské výšky objekt situovat a porovnávat možnosti dalších nálezů v dané oblasti. Pomocí přesných řezů horou Vyšehrad lze asi rekonstruovat původní tvář povrchu půdy na hradistišti, a to právě na místě hradeb a bastionů a ověřit možnosti výzkumu a naděje na nálezy zbytků staveb, jejichž ruiny jsme poznali z citovaných pohledů a kreseb, nebo jejichž umístění zde předpokládáme. Přesné zaměření Vyšehradu s okolím pak umožní dokonalou měřickou dokumentaci výsledků výzkumu jak nových, tak hlavně vynesení staré měřické dokumentace do nových půdorysů a řezů³².

V krátké studii jsme seznámili čtenáře s tím, co Středisko a památková péče ÚNV hl. m. Prahy udělala pro Vyšehrad v padesátých letech a na počátku tohoto desetiletí. Kromě těch několika milionů korun, věnovaných na záchranu středověkého opevnění Karla IV. a zbytku předrománského mostu přes příkop, oddělující akropolis od církevního okrsku a další drobné záchranné akce, jsme udělali kus práce v tom, že jsme dali počátek velkorysé — doufejme — akci na celkovou regeneraci Vyšehradu. Řídí ji komise, jmenovaná Kulturní správou Národního výboru hlavního města Prahy, která do budoucna odpovídá za osud národní kulturní památky, památky dosud národní jen v srdečních příslušníků národa, ale málo kulturně vyhlížející ve svém stavu vnějším!

Snad co nejdříve nastane i nová epocha Vyšehradu, důstojná jeho středověké minulosti, i odrážející skutečný kulturní význam našeho státu v souhrnu evropských národů.

- ¹ Památka má největší naději na plné zachování, když slouží současnému životu právě ve svém původním určení, jako pražský Hrad — sídlo hlavy státu a symbol státoprávní myšlenky národa. Vyšehrad je však památník — památník sice první v celostátním pořadí, ale není dosud vybudován. Je věcí kulturních míst, aby se o tyto památníky, tj. památníky sloužící jen kultuře, plně staraly. V tom směru zanedbalo ministerstvo kultury a informací a jeho předchůdci již mnoho. O kategorizaci památek, jak jsme si ji stanovili v padesátých letech, viz Piša, Vladimír: Památková péče v Praze — jak byla a jak bude prováděna. Ochrana památek — Sborník Klubu za starou Prahu na rok 1957. Praha, 1957. Piša, Vladimír: Památková péče a kulturní revoluce. Ochrana památek — Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1959. Praha, 1959.
- ² J. Ch.: Na obranu Vyšehradu. Za Starou Prahu — Věstník Klubu za starou Prahu I, č. 7, s. 50—52. Praha, 1910.
- ³ O umístění pražských hřbitovních kostelů sv. Michala viz Piša, Vladimír: O vývoji Prahy v raném feudalismu. S. 37—38. Staletá Praha I, Sborník Pražského střediska. Praha, 1965.
- ⁴ O nesprávné regulaci v Podolí, podle které byly zmíněné činžáky postaveny, viz Hofman, J.: Regulace Podolí pod Vyšehradem a j. n., Jak se v Praze staví. Praha a předpisy o úrovni přízemku. Za Starou Prahu — Věstník pro ochranu památek XXII, č. 5, s. 33—37. Praha, 1940.
- ⁵ Toto sociální zařízení bylo adaptováno v činžáku, zvaném „Polsko“ — čp. 13/IV. Do něho byly svého času vtěleny i starší budovy, zřetelné v Jüttnerově a katastrálním plánu Prahy z r. 1842. Naši podmínkou pro povolení úprav byl zevrubný výzkum terénu a zdíva dosavadní výstavby v místech zřetelných ze starší dokumentace.
- ⁶ Příčiny nezdaru byly mnohé. Spousta materiálu z výzkumu z dvacátých let nebyla zpracována. Pamětníci byli dílem mrtví, dílem zastávali takové funkce, které jim nedovolovaly časově se vrátit k zpracování tohoto fondu. Dílčí snahy o zlepšení vzhledu místa po vypálení zbrojnicí, sadu, nevedly k cíli, spíše se staly dokladem o rozpácích v řešení. Vynětí vyšehradského hřbitova z církevní správy kapituly znamenalo ze začátku přerušení dosavadní pečlivé údržby prostoru. Dalo pak mnoho práce uvést národní pohřebiště do stavu trochu přiměřeného jeho významu. Hlavní příčinu nezdaru našich snah však stále vidím v nedostatku dostatečného vědeckého poznání stavebního vývoje a tím skutečných dějin Vyšehradu. Teprve poznání dosud skrytých dokladů minulé slávy Vyšehradu bude podkladem pro určení vnější formy důstojných úprav Vyšehradu. Všechny projekty, které by snad měly předcházet tomuto úkolu, by znamenaly jen zbytečné tříštění sil a byly by jakousi náhražkou. Vyšehrad nebude mít nikdy náplň jako Pražský hrad nebo jiná, současnému životu aktivně sloužící památka. Bude to jen národní kulturní památník první třídy. Proto bude bezpodmínečně potřebovat reálnou dokladovou náplň, jejíž kvantita a hlavně kvalita určí dále i formu interpretace tohoto památníku, srozmělnou naší i zahraniční veřejnosti. (Doklady o jednání s ústavu, úřady a institucemi jsou uloženy v archivu školské a kulturní správy NVP a Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody od r. 1951 dodnes.)
- ⁷ Spis čj. 260/58 Kult. ze 7. ledna 1958, č. 337/58 Kult. ze dne 13. ledna 1958 a další. Nálezy jsme sami náležitě upravili a určili jejich formu v upraveném objektu. Měřickou dokumentaci provedl Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, za vedení inž. arch. Kamila Hilberta v září 1958. Archiv Střediska. Řízení záchranného výzkumu prováděl autor studie.
- ⁸ Piša, Vladimír: Stará tvář pražské půdy, s. 26 (Záruba), s. 26 (Vyšehrad), 27, obr. 38 a text. Ochrana památek 2, 1958. Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1958.
- ⁹ Vrtý provedené v červnu a červenci 1958 Ústavem geologické vrtby jako průzkumné sondáže ke studii na rozšíření vyšehradského tunelu. S. 2, písemné zprávy k měřické dokumentaci SÚRPMO ze září 1958. Archiv Střediska.
- ¹⁰ Archeologickou dokumentaci provedlo na vyzvání památkové péče ÚNV hl. m. Prahy čj. 337/58 kult. ze dne 13. ledna 1958 Muzeum hl. města Prahy.
- ¹¹ „Vyšehradští jezdi“ nejprve zničili dveře a zdemolovali obsah budovy. Po osazení nových pevných dveří z tvrdého dřeva, opatřených patentními zámky, nalezli si výtržníci cestu po koruně ohradní zdi na střešních budovách, kde vylámali krytinu a začali probourávat barokní cihlovou valenou klenbu. Ojedinelé zákroky Veřejné bezpečnosti neměly praktickou cenu.
- ¹² V roce 1951 přislíbil akademik Böhlm památkové péči ÚNV brzké zpracování výsledků průzkumu, ve kterém se v druhé polovině podílel i dr. Müller jako asistent. Protože přes osobní reklamace nebyla práce provedena, žádost opakována písemně odborem kultury rady ÚNV hl. m. Prahy, čj. 141/56 kult. ze dne 5. 1. 1956. Na tento spis odpověděl písemně akademik J. Böhlm dopisem AÚ-ČSAV čj. 170/56 ze dne 10. 2. 1956, kde oznamuje, že zpracováváním výzkumu byl již pověřen dr. Jiří Müller. Románský Vyšehrad zpracuje do 1. června 1956 a pak v zimních měsících

dojde k zpracování gotických nálezů na Vyšehradě a konečně dojde na nálezy pravěké. Spis je uložen ve Středisku, čj. kult. 1091/56 ze dne 13. 2. 1956. Protože termíny nebyly splněny, rekla-
movali jsme vše opět písemně dne 4. června 1962, spisem čj. 1752/62, kde jsme též žádali o pro-
vedení výzkumu celého hradíště, protože plocha Vyšehradu má být prohlášena Národní kulturní
památkou.

¹³ Rozhodnutí akademika Jana Filipa předcházelo komisionální ujednání mezi Střediskem a AŮ-
ČSAV (dne 1. 12. 1965), že pracovnice Střediska dr. Eva Janská bude provádět výzkum Vyše-
hradu po zpracování výsledků práce dr. J. Müllera, a to v úzké spolupráci s AŮ-ČSAV a Národ-
ním muzeem. Protokol o stavu nálezů a výzkumů z let 1928—1935 konstatoval dne 4. 9. 1965,
že dokumentace pořízená dr. J. Müllerem nepostačuje pro vědecké zpracování materiálu. Pode-
psání dr. N. Mašek a dr. E. Janská za Středisko a za Městské muzeum. Dne 17. 2. 1966 po pro-
jednání v komisi pro úpravu NKP — Vyšehrad předložila vedoucí výzkumu dr. Eva Janská
pod čj. 1159/66 zprávu o archeologickém výzkumu NKP — Vyšehrad z třicátých let a návrh
na organizaci nového výzkumu. Dne 4. 3. 1966 vyneseny požadavky na provedení měřických
řezů horou Vyšehrad a jejím bezprostředním okolím, které poslouží přesnému vynesení veškeré
měřické, archeologické a stavební dokumentace (čj. 1661/66). Rada NVP se usnesla dne 20. 9.
1966 pod čj. 207 m. j. o tom, aby Kulturní správa NVP zajistila provedení archeologického výzkumu
v Archeologickém ústavu Československé akademie věd. Dne 1. 11. 1966 jmenovala Rada
NVP usnesením m. j. i novou ideovou komisi pro Národní památku Vyšehrad.

¹⁴ Je nutno převést půdorys z katastrálního plánu z r. 1842 do dnešního půdorysu a prostudovat
stavební deníky přestavby kostela. Kronikářské zprávy, zvláště pak Kanovník Vyšehradský
(Hrdina: První pokračovatelé Kosmovi, Praha, 1950, s. 20—21) svědčí o výstavbě kostela.
Podle dnes již poznaných církevních staveb v Praze nemusíme podezřívát kronikáře z nadsázky.
Jak máme interpretovat mnohomluvný popis založení vyšehradského kostela z pera historického
romanopisce V. Hájka k r. 1088, by ukázaly právě také jen výsledky archeologického výzkumu
kostela sv. Petra a Pavla. Musíme se však ihned kriticky zastavit u vět na s. 420 a 421 II. knihy
Kronika Česká Václava Hájka z Libočan, vydání V. Flajshanse z r. 1923: „A posluom rozkázal
pilně kostel sv. Petra v Římě spatřiti. Kteríž se navrátili a listy toho dopuštění přinesli a způsob
kostela Římského namalovaný ukázali, hned kázal krumfešty na Vyšehradě před zámek
kopati...“ U této věty by nebylo nutno se zastavit, kdyby půdorysné poměry vyšehradského
kostela na plánu z r. 1842 nebyly příbuzné s poměry tehdejší baziliky sv. Petra v Římě. Zda si
Hájek prostě upravil zprávu Kanovníka Vyšehradského pro svůj „historický lidový kalendář“,
aby byl čtivější a napínavější, nebo zprávu přejal ze staršího pramene, snad i současného s vý-
stavbou kostela, o tom může rozhodnout právě jen výsledek archeologického výzkumu interiéru
i okolí dnešního novogotického kostela sv. Petra a Pavla.

¹⁵ Půdorys zachycen na katastrálním plánu z r. 1842. Reprodukce fotografie nejlépe viditelná na
příloze 9. Poche, Emanuel — Wirth, Zdeněk: Zmizelá Praha 4, Vyšehrad a zevní okresy Prahy.
Praha, 1947.

¹⁶ Líbal, Dobroslav — Píša, Vladimír: Příspěvek k poznání půdorysného vývoje historického jádra
Prahy v období raného feudalismu. S. 23, obr. 15. Ochrana památek 2, 1958. Sborník Klubu
za starou Prahu na rok 1958. Rekonstrukce Prahy k roku 1230 je zakreslena do Jüttmerova
plánu Prahy z r. 1815. Uloženo v Pražském středisku.

¹⁷ Další zprávy o středověkých nálezech viz Hlubinka, Rudolf: Středověké domy a opevnění
Nového Města a Vyšehradu. S. 79—82. Zprávy památkové péče VIII, 1948.

¹⁸ Stará šíře ulice je dodnes zachována. Píša, Vladimír: Byla v Praze tržní ulice? Památková péče.
V tisku.

¹⁹ Jde o severovýchodní nároží opevnění proti sadům. Je zachyceno v měřické dokumentaci, ulo-
žené v Archivu hl. m. Prahy, předané k zpracování vedoucímu výzkumu Vyšehradu, dr. B.
Nechvátalovi, dosavadní zpracovatelkou výsledků výzkumu z dvacátých let dr. E. Janskou.
V sadech naproti hřbitovu, tj. při pojednávání nároží, je dnes složen do pyramidy granodiori-
tový sloup, opředěný jak mnoha lidovými pověstmi, tak i názory o jeho původním účelu a umístě-
ní. Například dr. Miloš J. Pulec: Jaký je původ Čertova sloupu na Vyšehradě? S. 118. Naše
vlast IV, č. 8. Podle mého názoru nelze souhlasit s Pulecovou domněnkou o časoměrném kamenu.
Pulec však správně usoudil, že kámen mohl být původně jediným sloupem. Způsob jeho opraco-
vání, dodatečného jednostranného obroušení posud dobře patrného, jeho průměr, výška a hlav-
ně původ použitého materiálu napovídají pracovní domněnce, že může jít o milník. Tato otázka
však potřebuje hluboké zpracování při probrání všech širších souvislostí, hlavně pak časového
vročení a původní funkce známé jílovské cesty, sestupující při východním konci vyšehradského
hradního areálu k údolí Botiče. V druhém případě mohla cesta v určitém období Vyšehradu
snad i procházet územím hradíště, kde mohl být umístěn zmíněný milník. V prvním případě

- pak mohl být milník umístěn při cestě před vstupem do hradištního areálu. Doba vzniku takového milníku by byla opět předmětem hlubší studie. K této otázce se vrátím při studii o českých dálkových cestách v období raného feudalismu, zvláště pak ve spojitosti s Podunajím.
- ²⁰ Obdobný případ propojení hradu má i Hrad pražský, tj. na obou koncích. Na západ spojení s náhorní rovinou a na východním konci ostrožny s břehem řeky. Uprostřed hradního okrsku vedla brána přímo do podhradí a na podhradní tržní cestu. Časové ohraničení funkce vysehradských bran bude ještě nutno řádně probádat v širších sídlištních souvislostech, resp. funkcích vysehradského hradního areálu.
- ²¹ Píša, Vladimír: O vývoji Prahy v raném feudalismu. Str. 42, obr. na str. 52.
- ²² Viz poznámky 16 a 21.
- ²³ Podobný kříž je na katastrálním plánu z r. 1842 i jižně od kapucínského kláštera. Zde mohl asi stát kostel sv. Vojtěcha na Pohořelci, pramenně doložený, ale neznámé lokace. Viz i Píša: O vývoji Prahy, o. c. str. 43, obr. na str. 50. Viz pozn. 15.
- ²⁴ Píša: O vývoji, o. c. str. 37 a obr. na str. 48.
- ²⁵ Všechna zobrazení jsou publikována v knížce Herain, Jan: O Vyšehradě starém i novějším. Praha, 1904, str. 10 a 11.
- ²⁶ Viz pozn. 25, obr. 7 na str. 11.
- ²⁷ Mám dojem, že tyto rekonstrukce vycházejí právě ze zmíněných vedut. Dnešní metody kritického rozboru pražských vedut umožní i v případě Vyšehradu lokalizovat zbytky jeho středověké výstavby relativně přesně tak, aby budoucí archeologický výzkum měl ulehčenou práci. Zdá se, že právě ony dvě velké věže při jižním svahu, patrně nejlépe na Sadelerovi, budou snad zachovány v násypu k barokním bastionům a kurtinám.
- ²⁸ Herain: o. c. str. 10, obr. 4. Kolorovaná perokresba, uveřejněná při této zprávě, je poničena právě v místech, kde bylo jméno autora kresby, téměř do detailu souhlasné s reprodukováným originálem v Herainově publikaci. Jde asi o pozdější překreslení, jak se dá soudit podle popisu plánu a nadpisového pásu. Perokresba je v majetku autora.
- ²⁹ Rotunda sv. Martina měla asi padnout za oběť oné velké válečné útočištné pevnostní věži. Priamem navržené někam do okolí rotundy sv. Martina. Kostel sv. Petra zde nemusel být obkreslován podle starších vedut, protože jeho starý stav v renesanční úpravě existoval při vzniku opevňovacího Priamiho plánu. Barokizace sv. Petra byla uskutečněna až v první polovině 18. století. Měl tedy kostel nějaké výrazné presbyterium, které nutilo kreslíře k zmíněným zpodobněním.
- ³⁰ Tomek, Wáclav W.: Základy starého místopisu Pražského. Odd. V. — Vyšehrad. Praha, 1872. Týž: Dějepis města Prahy I—XII. Praha, 1855—1901.
- ³¹ Ověření obou údajů jsem provedl při opravách gotických hradeb a brány, resp. komisích v Jedličkově ústavu. Opravy hradeb a brány realizovány Pražským stavebním podnikem, n. p., podle zadání Památkové péče ÚNV hl. m. Prahy v letech 1956 až 1958, kdy byly opraveny všechny středověké hradební zdi na celém Vyšehradě. Při opravě použito kamene jiného druhu než pískovce a opuky, aby na první pohled se odlišily nové části stavby od původního zdiva doby Karlovy.
- ³² Zaměření plochy Vyšehradu zadal Generální investor občanské a bytové výstavby NVP. V rámci této práce stavebně archeologický výzkum Střediska nárokoval v březnu 1966 zmíněné řezy, které však nebyly do konce roku 1968 provedeny. Podle oznámení referentů Ústavu geodézie a kartografie byly práce na řezech zastaveny pokynem příslušného referenta Střediska pro regeneraci Vyšehradu. Z toho důvodu jsme zadali vyhotovení řezů nově na konci roku 1968 přímo odborem stavební archeologie Střediska, aby nové archeologické výzkumy měly k dispozici přesné měřické podklady. Řezy provedou titíž odborníci, zaměstnaní dnes v družstvu Geodeta.